

Investigating and comparing indicators of perception of corruption, trade balance, ease of doing business, foreign investment and export fluctuations in the member countries of the Shanghai Organization

Mahmud Keyvan Baneh Kohal^{1*}, Amir Hossein Shafiee Najaf Abadi²

1*- Islamic Azad University Science and Research Unit 2- Islamic Azad University and Ahad South Tehran.

Abstract

Regional agreements or regional organizations play an important role in strengthening political, economic and security cooperation between countries and regions. These agreements can help develop political, economic, security, cultural cooperation and manage disputes between countries and help maintain peace and establish stability in the region. The Shanghai Cooperation Organization is an international political, economic and security organization that was established in 2001 and It was created with the aim of strengthening the cooperation of member countries. And it has economic capacities as the largest producers and consumers of energy in the world, containing about half of the world's population and having a large consumer market, natural resources such as oil and steel, etc. Since the establishment of economic relations between countries usually depends on various conditions and factors, and various indicators are effective in establishing this economic relationship. In this research, while examining the history and economic capacities of the Shanghai Organization by examining the international reports of World Investment, Global Trade, CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX, and Doing Business, we examined the indicators of trade balance, export performance, export fluctuations, perception of corruption, ease of doing business, and foreign investment. examined and while comparing the status of the member countries of the Shanghai Organization in these indicators, we have also pointed out some actions of the countries that have led to the improvement of their situation.

Keywords: regional agreements, Shanghai Cooperation Organization, trade indicators, international organizations, economic capacities.

Citation:

Keivan Bane Kohal, M., & Shafiee Najaf Abadi, A. H. (2023). Investigating and comparing indicators of perception of corruption, trade balance, ease of doing business, foreign investment and export fluctuations in the member countries of the Shanghai Organization. *Journal of Intelligent Marketing Management*, 4(3),.

بررسی و مقایسه شاخص‌های ادراک فساد، تراز تجاری، سهولت انجام کسب و کار، سرمایه‌گذاری خارجی و نوسانات صادراتی در کشورهای عضو سازمان شانگهای

محمود کیوان بنه کهل^{۱*}، امیر حسین شفیعی نجف آبادی^۲

^۱ - دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ایران. ۲۰ - دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب.

چکیده

پیمان‌های منطقه‌ای یا سازمان‌های منطقه‌ای، نقش مهمی در تقویت همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی بین کشورها و مناطق دارند. این پیمان‌ها می‌توانند به توسعه همکاری‌های سیاسی، اقتصادی، امنیتی، فرهنگی و مدیریت اختلافات بین کشورها کمک کنند و به حفظ صلح و استقرار ثبات در منطقه کمک کنند. سازمان همکاری شانگهای یک سازمان بین‌المللی سیاسی، اقتصادی و امنیتی است که در سال ۲۰۰۱ و با هدف تقویت همکاری کشورهای عضو ایجاد گردید. و دارای ظرفیت‌های اقتصادی همچون بزرگ‌ترین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان انرژی دنیا، دربردارنده حدود نیمی از جمعیت جهان و دارا بودن از بازار بزرگ مصرف‌کنندگان، منابع طبیعی همچون نفت و فولاد و... هست. از آنجایی که برقراری روابط اقتصادی بین کشورها معمولاً به شرایط و عوامل مختلفی وابسته است و شاخص‌های مختلفی در برقراری این رابطه اقتصادی مؤثر می‌باشد. در این پژوهش ما ضمن بررسی تاریخچه و ظرفیت‌های اقتصادی سازمان شانگهای با بررسی گزارش‌های بین‌المللی Global Trade، World Investment، CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX و Doing Business شاخص‌های تراز تجاری، عملکرد صادراتی، نوسانات صادراتی، ادراک فساد، سهولت کسب و کار و سرمایه‌گذاری خارجی را مورد بررسی قرار داده و ضمن مقایسه وضعیت کشورهای عضو سازمان شانگهای در این شاخص‌ها، به برخی اقدامات کشورها که منجر به بهبود وضعیتشان شده است را نیز اشاره کرده‌ایم.

کلیدواژه‌ها: پیمان‌های منطقه‌ای سازمان همکاری شانگهای شاخص‌های تجاری سازمان‌های بین‌المللی ظرفیت‌های اقتصادی.

استناد:

کیوان بنه کهل، محمود، & شفیعی نجف آبادی، امیر حسین. (۱۴۰۲). بررسی و مقایسه شاخص‌های ادراک فساد، تراز تجاری، سهولت انجام کسب و کار، سرمایه‌گذاری خارجی و نوسانات صادراتی در کشورهای عضو سازمان شانگهای. مدیریت بازاریابی هوشمند، ۴(۳)، ۴۵.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۰

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۲/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۷/۰۱

نشریه مدیریت بازاریابی هوشمند، ۱۴۰۲، دوره ۴، شماره ۴، پیاپی ۲۲

ناشر: نشریه مدیریت بازاریابی هوشمند

نوع مقاله: علمی پژوهشی

© نویسندگان

<https://doi.org/JABM.3.2.15564.35125656565047>

مقدمه

بنا بر تعریف همگرایی فرایندی است که طی آن واحدهای سیاسی به طور داوطلبانه از اعمال اقتدار تام خویش برای رسیدن به هدف‌های مشترک صرف نظر کرده و از یک قدرت فوق ملی پیروی می‌کنند (کریمی پور، ربیعی و یعقوبی ۲۰۱۹). همگرایی با استفاده از الگوی منطقه‌گرایی یکی از راهکارهای گسترش همکاری در جهان است. براین اساس، در چند دهه اخیر و به‌ویژه از دهه ۱۹۸۰ به بعد، بسیاری از کشورهای دنیا با اتخاذ رویکرد منطقه‌گرایی و شکل دادن به تجارب موفق در این راستا، زمینه انگیزش سایر کشورهای دنیا به گسترش منطقه‌گرایی را نیز فراهم کرده‌اند (قوام، ۱۳۹۱).

همگرایی منطقه‌ای پدیده‌ای است که پس از جنگ جهانی دوم به وجود آمد و می‌توان گفت مسئله‌ای نوظهور محسوب نمی‌شود چرا که از به‌وقوع پیوستن آن صدها سال می‌گذرد (Schiff & Winters, ۲۰۰۲). پس از جنگ جهانی دوم کشورهای زیادی تمایل به ادغام‌های اقتصادی در سطح منطقه‌ای پیدا کردند، هر چند که این تلاش‌ها اغلب به دلیل اختلافات سیاسی و موانع اقتصادی پیش‌بینی نشده به سرانجام نمی‌رسید. مفهوم چندجانبه‌گرایی تجاری به‌عنوان زیر بخشی از منطقه‌گرایی و جهانی‌سازی اقتصاد و تجارت برای نخستین بار در قرن نوزدهم در قالب یک سیاست کاربردی مورد توجه کشورهای جهان قرار گرفت. از دید اقتصاد سیاسی، چنین مفهومی مکمل نظریه‌های تجارت آزاد بوده است (Sugimoto & Nakagawa, ۲۰۱۱، رسولی نژاد و صبری، ۲۰۲۰).

مطابق با گزارش فوریه سازمان آنکتاد^۱ در بخش چشم‌اندازهای تجارت جهانی، موافقت‌نامه‌ها و کنوانسیون‌های منطقه‌ای در زمینه تبادل تکنولوژی، مواد اولیه و سرمایه، از ظرفیت زیادی برای حل مشکلات و ایجاد بازارهای جدید برای فروش خدمات و کالاهای تولیدی در داخل کشور برخوردار هستند. آمارها از تجارت جهانی حکایت از آن دارد که درصد قابل توجهی از کل تجارت جهان، به تبادلات منطقه‌ای بین کشورهای همسایه بازمی‌گردد. جمهوری اسلامی ایران نیز به‌عنوان کشوری تأثیرگذار، با درک ضرورت این مسئله، منطقه‌گرایی را متناسب با اهداف و آرمان‌های خود با فراز و نشیب‌هایی در دستور کار داشته است (سرمدت، ۱۳۹۸)؛ لذا در همین راستا دولت سیزدهم با تأکید بر افزایش مبادلات تجاری و بازارچه‌های مرزی، رشد صادرات و توسعه تجارت با همسایگان تمرکز خود را بر استفاده حداکثری از پیمان‌های منطقه‌ای به‌ویژه سازمان همکاری‌های شانگهای قرار داده است که در نتیجه تلاش‌های دیپلماسی اقتصادی توانست به‌عنوان نهمین کشور عضو دائم این سازمان شود.

سازمان همکاری شانگهای

سازمان همکاری شانگهای سازمانی میان دولتی است که برای همکاری‌های چندجانبه امنیتی، اقتصادی و فرهنگی به وجود آمد (جعفری، ۱۳۹۹) و نماد کوششی جمعی با محوریت چین و روسیه برای شکل‌دهی به نوعی رژیم بین‌المللی است. بنا بر تعریف رایج، رژیم بین‌المللی مجموعه‌ای از اصول، هنجارها، قواعد و رویه‌های تصمیم‌گیری صریح یا تلویحی است که به‌واسطه آن انتظارات بازیگران در حوزه مفروضی از روابط بین‌الملل به همدیگر می‌گراید (کیوان حسینی، ۱۳۷۸). این سازمان از دل رقابت قدرت‌های بزرگ بر سر منطقه ژئوپلیتیک آسیای میانه ظهور کرد. هدف اولیه تأسیس این سازمان، غیرنظامی کردن مرز بین چین و شوروی بود (شاه سنایی، ۱۳۹۰). گروه «شانگهای ۵» در ۲۶ آوریل سال ۱۹۹۶ با امضای توافقنامه‌ای به منظور "تعمیق اعتماد نظامی در مناطق مرزی" توسط رهبران وقت کشورهای قزاقستان، جمهوری خلق چین، قرقیزستان، روسیه و تاجیکستان با

¹ GLOBAL TRADE UNITED NATIONS UNCTAD

هدف برقرار کردن موازنه در برابر نفوذ آمریکا و ناتو در منطقه، پایه گذاری شد (جعفری، ۱۳۹۹). این کشورها مجدداً در تاریخ ۲۴ آوریل سال ۱۹۹۷ توافقنامه‌ای به منظور " کاهش نیروهای نظامی در مناطق مرزی " در مسکو به امضا رساندند (شریعتی نیا، ۱۴۰۱).

سازمان همکاری شانگهای در حقیقت ترکیب جدید سازمان «شانگهای ۵» است که در سال ۱۹۹۶ تأسیس شده بود، ولی نام آن پس از عضویت ازبکستان به «سازمان همکاری شانگهای» تغییر داده شد. علاوه بر اعضای اصلی، ابتدا مغولستان در سال ۲۰۰۴ و یک سال بعد ایران، پاکستان، هند و افغانستان در سال ۲۰۱۲ و پس از آن بلاروس به عنوان عضو ناظر به سازمان ملحق شدند (عبدالکریمی، ۱۳۹۸). در تاریخ ۱۰ ژوئیه ۲۰۱۵ این سازمان با عضویت هندوستان و پاکستان موافقت نمود و این دو کشور در کوتاه تر از دو سال همه شرایط برای عضویت کامل این سازمان را اجرا کردند و عضویت این دو کشور در سازمان همکاری شانگهای در اجلاس رهبران کشورهای عضو این سازمان که طی در ژوئیه ۲۰۱۷ در آستانه، پایتخت قزاقستان، برگزار شد، به تصویب رسید (شریعتی نیا، ۱۴۰۱ و پاک زاد، ۱۳۹۶).

عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای

عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای فرایندی پیچیده را طی کرده است. ایران در سال ۲۰۰۵ به عنوان عضو ناظر در این نهاد پذیرفته شد. در این سالها همواره درخواست ایران برای عضویت دائم مطرح بود؛ اما به دلایل مختلف از جمله مخالفت برخی اعضا و نیز مصوبه‌های این نهاد تا سال ۲۰۲۱ سرانجامی نیافت. سازمان همکاری شانگهای در سال ۲۰۱۰ مقررات پذیرش اعضای جدید را در شورای سران تصویب نمود بر مبنای این مصوبه شرایط عمومی و فرایند عضویت دائم کشورها تشریح شده است. در قالب این مصوبه یکی از شرایط، عدم تحریم در شورای امنیت سازمان ملل برای پذیرش کشورها به عنوان عضو دائم در نظر گرفته شده است که در مقطع تصویب مقررات پذیرش اعضای جدید، قطعنامه‌های چندگانه تحریمی سازمان ملل علیه ایران با آرای مثبت چین و روسیه اجرایی شده بود. از همین رو بند آخر این مصوبه آشکارا راه را بر عضویت دائم ایران مسدود کرد. (شریعتی نیا، ۱۴۰۱).

نهایتاً جمهوری اسلامی ایران در بیست و یکمین اجلاس سازمان همکاری شانگهای که با حضور رهبران ۱۲ کشور عضو و ناظر برگزار شد، با موافقت اعضا به عضویت کامل و دائم این سازمان مهم منطقه‌ای درآمد. بدین ترتیب و بر اساس آخرین تغییرات روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ازبکستان، هند، ایران و پاکستان اعضای اصلی و همچنین مغولستان، افغانستان و بلاروس اعضای ناظر این سازمان هستند (شریعتی نیا، ۱۴۰۱).

ظرفیت‌های اقتصادی و تجاری سازمان همکاری شانگهای

در منشور سازمان، ترویج همکاری اقتصادی منطقه‌ای در قالب‌های متفاوت، ایجاد تدریجی محیط مناسب برای تجارت و سرمایه گذاری به گونه‌ای که به تدریج کالا، سرمایه، خدمات و فناوری در میان اقتصادهای عضو این نهاد به صورت آزاد جریان یابد به عنوان هدف کلیدی بر شمرده شده است (چلنگر، ۱۴۰۰).

عضویت در این پیمان از جنبه اقتصادی نیز برای اعضا دارای مزیت‌هایی است زیرا می‌تواند زنجیره تولید تا مصرف را مدیریت و هماهنگ کند، اتفاقی که پس از تحریم‌های روسیه توسط غرب رخ داد و روسیه و ایران توانستند بازار مصرف مشتریان خود را مدیریت و هماهنگی کنند از یک سو صادرات نفت، گاز و انرژی روسیه به هند و از سوی دیگر صادرات نفت ایران به چین افزایش پیدا کرد. همچنین کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای، یک سوم جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند، در حال حاضر روسیه، چین و هند از جمله کشورهای عضو «بریکس» بوده و قدرت‌های نوظهور صحنه بین‌المللی محسوب می‌شوند که کنار هم قرار گرفتن

چین و هند به عنوان پرجمعیت ترین کشورهای جهان با اقتصادهای روبه رشد، در کنار روسیه و ایران که بیشترین ذخایر نفت و گاز را در اختیار دارند، حکایت از تجمع قدرت های بین المللی در یک سازمان منطقه ای دارد (چلنگر، ۱۴۰۰).

یکی از نگرانی های مصرف کنندگان عمده مانند چین و هند حفظ روند تولید تا صادرات نفت از خلیج فارس که با پیوستن ایران به پیمان شانگهای این اطمینان خاطر برای مصرف کنندگان بزرگی مانند چین، هند و پاکستان، ایجاد می شود. مسئله بعدی تأمین مالی است که ایران به دلیل تحریم های ظالمانه غرب با مشکل انتقال منابع ارزی و ارتباطات بانکی روبه رو بوده و این مشکل در سازمان شانگهای قابل حل خواهد بود. یکی از اهداف مالی و اقتصادی سازمان همکاری شانگهای، پیش بینی جایگزین برای سوئیفت است که یکی از این جایگزین ها تشکیل بانک توسعه شانگهای است به جز آن نیز ارتباطات مالی و اعتباری بین اعضای شانگهای امکان پذیر خواهد بود و با توجه به تحریم روسیه توسط غرب، سرعت این همکاری ها در حال افزایش است (چلنگر، ۱۴۰۰).

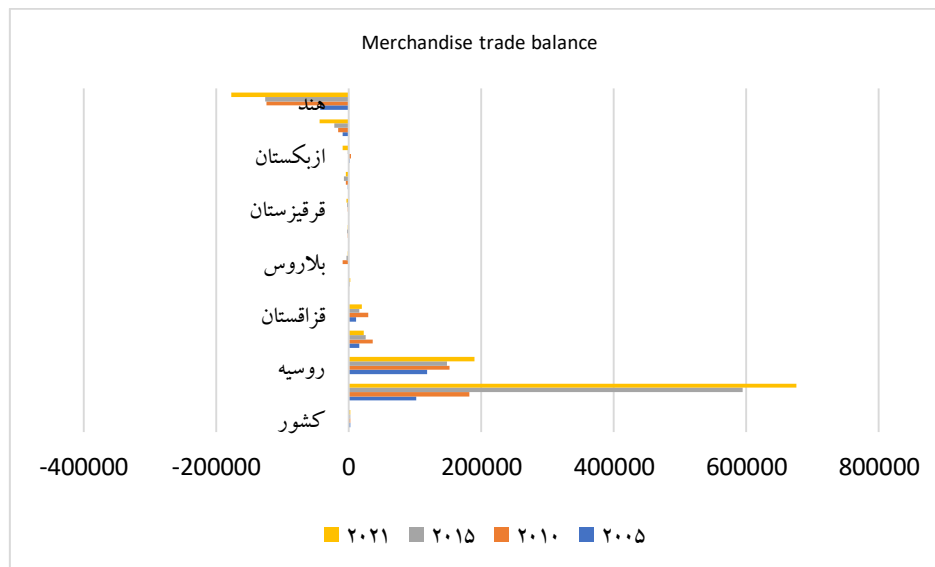
شاخص های اقتصادی

در ادامه با توجه به اینکه شاخص های اقتصادی نقش مهمی را در روابط خارجی کشورها ایفا می کنند و می توانند تأثیرات متعددی را بر میزان و شدت روابط داشته باشند به مقایسه و بررسی برخی مانند شاخص های تراز تجاری، عملکرد صادراتی، نوسانات صادراتی، ادراک فساد، سهولت کسب و کار و سرمایه گذاری خارجی می پردازیم. داده ها و اطلاعات این بخش این بخش با توجه به داده های سازمان تجارت جهانی و بررسی برخی گزارش های بین المللی موجود مانند *Global Trade*، *World Investment*، *Doing Business* و *CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX* به دست آمده است.

تراز تجاری

تراز تجاری^۱ یا صادرات خالص اختلاف میان ارزش صادرات و واردات یک کشور در یک دوره زمانی معین است. اقتصاددانان از تراز تجاری برای ارزیابی قدرت اقتصاد کشورها استفاده می کنند. کشوری که کالا و خدمات بیشتری وارد می کند و صادرات کمتری دارد، با کسری تجاری مواجه است. در مقابل کشوری که کالا و خدمات بیشتری صادر می کند و واردات نسبتاً کمتری دارد، با مازاد تجاری مواجه است. بایستی توجه داشت که مازاد یا کسری تجاری همیشه به تنهایی برای ارزیابی اقتصاد یک کشور کافی نیست و باید در کنار سایر شاخص های اقتصادی همچون هزینه های تولید، هزینه در دسترس بودن مواد اولیه، مالیات و محدودیت های تجاری، موانع تعرفه ای و غیر تعرفه ای، میزان عرضه و تقاضا، نرخ تسعیر ارز و ... نیز برای تحلیل استفاده شود. به طور مثال در رکود اقتصادی، کشورها ترجیح می دهند که صادرات بیشتری انجام دهند تا موقعیت های شغلی بیشتری ایجاد شود و تقاضا در اقتصاد افزایش یابد. اما در دوره های رونق، کشورها با افزایش واردات مشکلی ندارند و شاید از واردات برای پایین آوردن تورم استفاده کنند. تراز تجاری مثبت همواره نشان دهنده ی اقتصاد خوب نیست زیرا که افزایش میزان صادرات می تواند از محل خام فروشی باشد و زمانی می توان تراز تجاری یک کشور را مثبت ارزیابی کرد که واردات آن کشور مواد اولیه باشد و صادرات نیز شامل کالاهای های تک با ارزش افزوده بالا باشد.

^۱ Trade balance

نمودار ۱: تراز تجاری

در بررسی نمودار مشاهده می‌شود که ۴ کشور چین، روسیه، ایران و قزاقستان در هر ۴ دوره زمانی ۵ ساله مورد بررسی تراز تجاری مثبت دارند و در مقابل هند و پاکستان بیشترین تراز تجاری منفی را به خود اختصاص داده‌اند. در بررسی سالانه تراز تجاری و در سال ۲۰۲۱ کشور مغولستان بر خلاف دوره‌های گذشته تراز تجاری مثبتی را از خود به نمایش گذاشته است.

شاخص عملکرد صادراتی

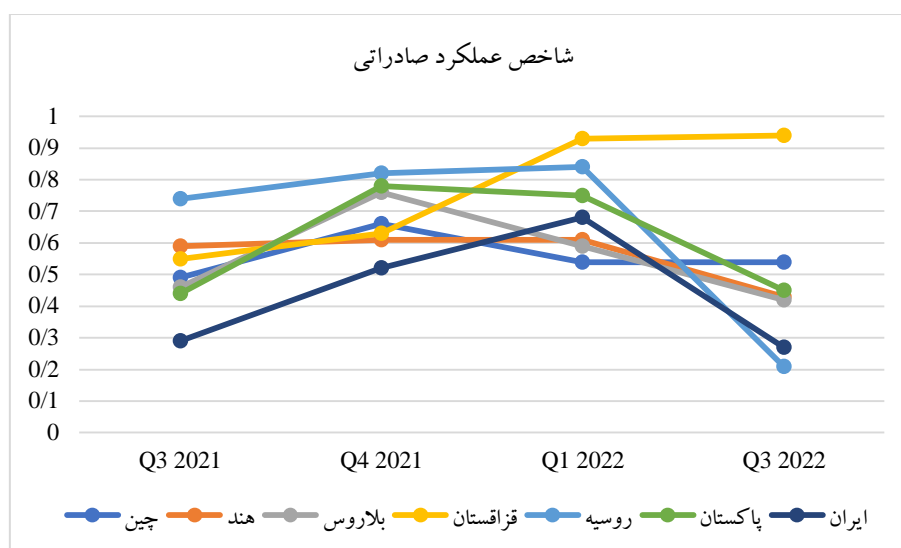
شاخص عملکرد صادراتی^۱، یک شاخص ترکیبی است که شامل نرخ رشد، عملکرد در مقابل هم‌تایان و رقابت در بازارهای اصلی و پویا است. امتیاز بیشتر به معنای عملکرد صادراتی بالاتر است و یکی از مباحث بازاریابی بین‌الملل است که بسیار مورد پژوهش قرار گرفته شده است؛ ولی همچنان درک درست و کاملی از آن وجود ندارد که این مشکل تا حدودی به دلیل پیچیدگی مفهوم عملکرد صادراتی و شاخص‌های متنوع اندازه‌گیری عملکرد صادراتی است که اغلب به نتایج متناقض و متضاد منجر می‌شود (حاجی پور و رحیمی، ۲۰۱۵).

بررسی نمودار ۲ که از بررسی و مقایسه ۴ گزارش Global Trade Update به‌دست آمده است، نشان می‌دهد که در بین کشورهای عضو سازمان کشور قزاقستان در رشد شاخص عملکرد صادراتی و در ۶ ماهه گذشته، رشد بیشتری داشته است و دو کشور هند و چین یک عملکرد خطی داشته و کمترین نوسان را داشته‌اند. در مقابل روسیه به یک شیب منفی زیاد نسبت به ۳ ماه اول سال ۲۰۲۲، کمترین امتیاز را در سه‌ماهه سوم ۲۰۲۲ به خود اختصاص داده است. کشور ایران نیز که در ۶ ماهه دوم سال ۲۰۲۱ کمترین میزان عملکرد را در بین کشورهای عضو داشته است، در سه‌ماهه اول ۲۰۲۲ با یک شیب مثبت بالاتر از هند، بلاروس و چین قرار گرفته است؛ ولی در سه‌ماهه سوم ۲۰۲۲ با یک شیب منفی روبرو شده است.

^۱ Export performance

جدول شماره ۱: شاخص عملکرد صادراتی (گزارش Global Trade Update)

ردیف	کشور	Q3 2021	Q4 2021	Q1 2022	Q3 2022
1	چین	0.49	0.66	0.54	0.54
2	هند	0.59	0.61	0.43	0.43
3	بلاروس	0.46	0.76	0.42	0.42
4	قزاقستان	0.55	0.63	0.94	0.93
5	روسیه	0.74	0.82	0.21	0.84
6	پاکستان	0.44	0.78	0.45	0.75
7	ایران	0.29	0.52	0.27	0.68

نمودار ۲: شاخص عملکرد صادراتی (گزارش Global Trade Update)

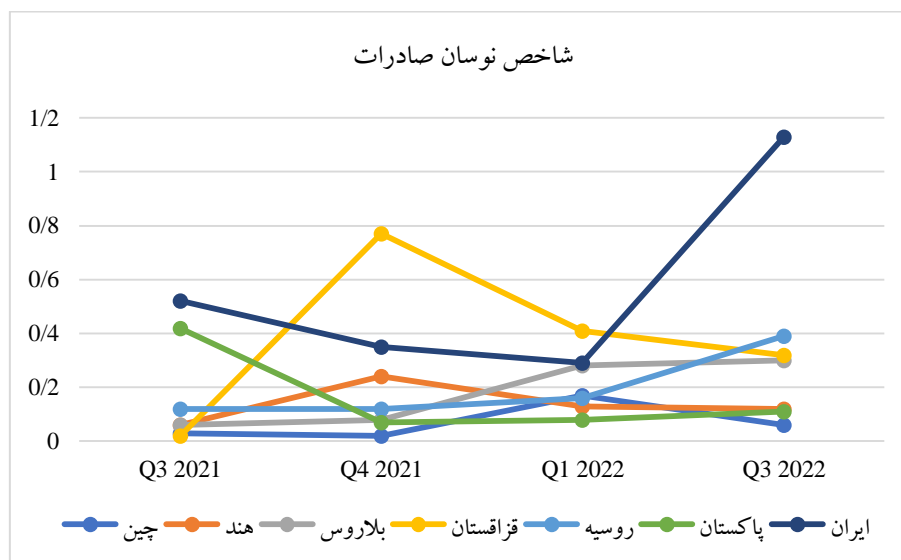
شاخص نوسان صادرات

شاخص نوسان صادرات^۱، این شاخص عملکرد صادرات را در ۶ ماه گذشته دنبال می کند تا الگوهای نوسان را شناسایی کند. شاخص نوسان بیشتر، به معنای آسیب پذیری بالاتر در صادرات است.

¹ EXPORT VOLATILITY

جدول ۲: شاخص نوسان صادرات (گزارش Global Trade Update 2021-2022)

ردیف	کشور	Q3 2021	Q4 2021	Q1 2022	Q۳ 2022
1	چین	0.03	0.02	0.17	0.06
2	هند	0.06	0.24	0.13	0.12
3	بلاروس	0.06	0.08	0.28	0.3
4	قزاقستان	0.019	0.77	0.41	0.32
5	روسیه	0.12	0.12	0.16	0.39
6	پاکستان	0.42	0.07	0.08	0.11
7	ایران	0.52	0.35	0.29	1.13

نمودار ۳: شاخص نوسان صادرات (گزارش Global Trade Update 2021-2022)

همچنین با بررسی نمودار شاخص نوسان صادرات بهترین عملکرد را در سه ماهه سوم ۲۰۲۲ سه کشور هند، پاکستان و چین داشته‌اند و کشور ایران با یک شیب منفی زیاد به نقطه ۱,۱۳ رسیده و ضعیف‌ترین نتیجه را به دست آورده است.

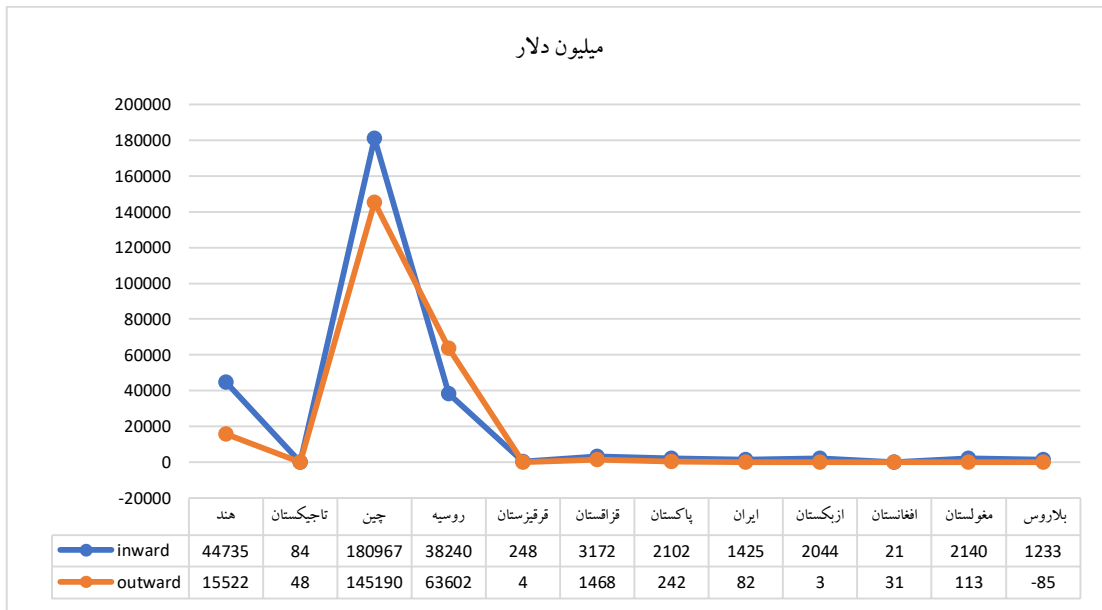
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

یکی از شیوه‌های ورود به بازار جهانی، سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم است، یعنی سرمایه‌گذاری در داخل یک کشور خارجی. شرکت‌ها ممکن است جهت سرمایه‌گذاری در نیروی کار ارزان، اجتناب از مالیات سنگین واردات، کاهش هزینه‌های حمل‌ونقل، دسترسی به مواد خام و... به سرمایه‌گذاری در بازار خارجی پردازند (نیکومرام و عبدالوند، ۱۳۹۰).

از جمله عوامل مؤثر بر رشد ۶۴ درصدی سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۲۰۲۱ می‌توان به رشد شرکت‌های M&A و رشد سرمایه‌گذاری مستقیم در پروژه‌های بزرگ بین‌المللی اشاره کرد؛ ولی محیط سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ تحت تأثیر کرونا، جنگ روسیه و اوکراین، افزایش نرخ بهره در اقتصادهای بزرگ و ایجاد تورم و... خواهد بود که می‌تواند منجر به عدم اطمینان سرمایه‌گذاران شود و فشار نزولی قابل توجهی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جهانی در سال ۲۰۲۲ وارد کند^۱.

جنگ اوکراین زمانی رخ داد که محیط جهانی برای سرمایه‌گذاری بین‌المللی هنوز درگیر تأثیرات همه‌گیری کرونا بود. عموماً جنگ اثراتی بیشتر از محیط پیرامونی خود دارد و با افزایش قیمت انرژی و مواد غذایی و کاهش درآمدها، باعث ایجاد بحران در تأمین هزینه‌های زندگی می‌شود. با این اوصاف پیش‌بینی تأثیرات بر جریان سرمایه‌گذاری به کشورهای در حال توسعه در سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ و پس از آن دشوار است. جنگ روسیه و اوکراین جدا از تأثیرات مستقیم بر کشورهای آسیای مرکزی با روابط سرمایه‌گذاری نزدیک در منطقه، تأثیر آن بر سایر کشورها عمدتاً غیرمستقیم خواهد بود. بر اساس نمودار زیر افغانستان، قرقیزستان و تاجیکستان کمترین میزان جذب سرمایه‌گذار خارجی و ازبکستان، قرقیزستان و تاجیکستان کمترین میزان سرمایه‌گذاری در خارج را داشته‌اند و همچنین میزان جذب سرمایه‌گذار خارجی برای دو کشور روسیه و افغانستان کمتر از میزان سرمایه‌گذاری در دیگر کشورهاست.

نمودار ۴: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (WORLD INVESTMENT REPORT 2022)

شاخص ادراک فساد^۲

به صورت کلی افزایش سطح فساد و عدم مقابله به‌موقع و جدی با مسببان و عاملان، ضمن در مظان اتهام قراردادادن نیروهای سالم و پاک‌دست حکومت‌ها، ناکارآمدی سیاست‌ها، بی‌انضباطی‌های اقتصادی و اجتماعی و افزایش دلسردی آحاد جامعه را به دنبال

^۱ World investment report 2022

^۲ CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX

دارد؛ همچنین مسیر پیشرفت اقتصادی را منحرف کرده و آن را به سمت ساختارهای رانتی و زیرزمینی سوق می‌دهد؛ فلذا پیشگیری از وقوع فساد و بهبود شرایط جامعه از این منظر، امری مهم قلمداد می‌شود (شاخص ادراک فساد: چستی، چرایی و تحلیل، ۱۳۹۹). در همین راستا مهم‌ترین و بزرگ‌ترین سازمان مردم‌نهاد بین‌المللی در حوزه مبارزه با فساد یعنی سازمان شفافیت بین‌الملل هر ساله شاخصی را به‌عنوان "شاخص ادراک فساد" منتشر می‌کند که در آن ۱۸۰ کشور را در سراسر جهان بر اساس سطوح درک شده از فساد در بخش عمومی رتبه‌بندی می‌کند و در مقیاس ۰ (بسیار فاسد) تا ۱۰۰ (بسیار سالم) امتیاز می‌دهد. البته توجه به این نکته حائز اهمیت است که شاخص CPI فساد را اندازه نمی‌گیرد، چرا که فساد پدیده‌ای پنهان است و وقوع آن به‌سادگی قابل شمارش یا اندازه‌گیری نیست. شاخص CPI صرفاً ادراک عمومی از فساد را اندازه‌گیری می‌کند. گاهی ادراک از فساد بیشتر از واقعیت موجود است و گاهی نیز کمتر از آن (شاخص ادراک از فساد (CPI)، ۱۳۹۹).

داده‌های منبع CPI جنبه‌های فساد را بر اساس شاخص‌هایی همچون رواج دریافت رشوه، انحراف بودجه عمومی کشور، استفاده مدیران از مناصب دولتی برای منافع شخصی و عدم برخورد قضایی با آنها، توانایی دولت برای مهار فساد، افزایش تشریفات اداری، انتصابات خویشاوندی در برابر انتصابات شایسته‌سالارانه، اقدامات قضایی و حقوقی برای مقابله با مدیران فاسد، وضع قوانین مناسب برای شفافیت‌های مالی، حمایت قانونی از بازرسان و روزنامه‌نگاران و گزارش‌دهندگان فساد و در اختیار عموم قرارداد و شفاف‌بودن اطلاعات مربوط به بودجه و اطلاعات عمومی مالی کشور ارائه می‌دهد. میانگین نمره جهانی در شاخص CPI، حدود ۴۳ می‌باشد که برای بیش از یک دهه بدون تغییر باقی مانده است. بیش از دو سوم از کشورها امتیاز زیر ۵۰ دارند، در حالی که ۲۶ کشور به پایین‌ترین امتیاز خود تا کنون سقوط کرده‌اند. علی‌رغم تلاش‌های هماهنگ و دستاوردهایی که برخی به دست آورده‌اند، ۱۵۵ کشور پیشرفت چشمگیری در برابر فساد نداشته یا از سال ۲۰۱۲ کاهش یافته‌اند^۱.

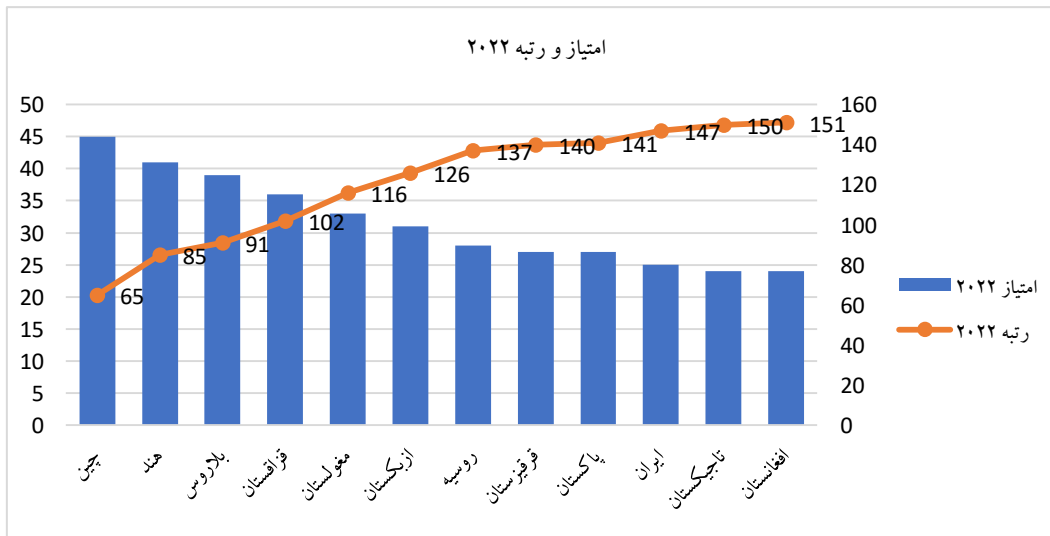
همه‌گیری جهانی COVID-19 در بسیاری از کشورها به‌عنوان بهانه‌ای برای محدود کردن آزادی‌های اساسی بکار گرفته شد. بسیاری از فرایندهای نظارتی سازمان‌های جهانی با سپری از جنس شیوع کرونا در کشور مقصد، مواجه شد و بر اساس گزارش منتشر شده در سال ۲۰۲۱، همه‌گیری کرونا و حقوق بشر به‌عنوان مهم‌ترین مسئله اشاره شده است و همچنین در گزارش ۲۰۲۲ امنیت و جنگ به‌عنوان مسئله مهم در فساد اشاره شده است.

بررسی شاخص ادراک فساد در کشورهای عضو سازمان شانگهای نشان می‌دهد که میانگین امتیاز کشورهای عضو در سال ۲۰۲۲، ۳۱٫۷ هست و میانگین امتیازات در ۵ سال اخیر ۳۲٫۴ یعنی کمتر از میانگین جهانی است. سه کشور چین، هند و بلاروس بهترین رتبه و سه کشور افغانستان و تاجیکستان و ایران پایین‌ترین رتبه را در سال ۲۰۲۲ به دست آورده‌اند. همچنین کشور بلاروس بیشترین میانگین امتیاز را در ۵ سال گذشته به خود اختصاص داده است.

¹ corruption perceptions index reported by transparency international

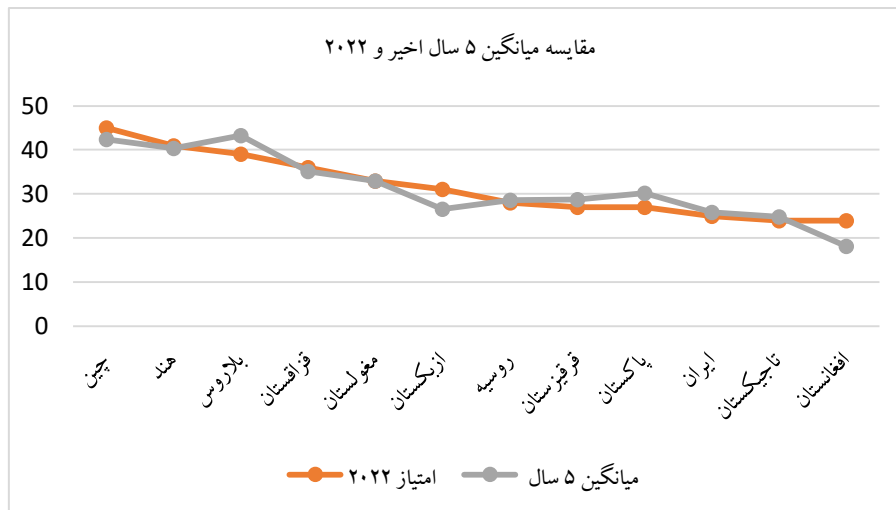
جدول ۳: شاخص ادراک فساد (corruption perceptions index reported by transparency international)

ردیف	کشور	رتبه ۲۰۲۲	امتیاز ۲۰۲۲	رتبه ۲۰۲۱	امتیاز ۲۰۲۰	رتبه ۲۰۱۹	امتیاز ۲۰۱۸	میانگین امتیاز ۵ سال گذشته
1	چین	65	45	45	42	41	39	42.4
2	هند	85	41	41	40	40	40	40.4
3	بلاروس	91	39	41	47	45	44	43.2
4	قزاقستان	102	36	37	38	34	31	35.2
5	مغولستان	116	33	25	35	35	37	33
6	ازبکستان	126	31	28	26	25	23	26.6
7	روسیه	137	28	29	30	28	28	28.6
8	قرقیزستان	140	27	27	31	30	29	28.8
9	پاکستان	141	27	28	31	32	33	30.2
10	ایران	147	25	25	25	26	28	25.8
11	تاجیکستان	150	24	25	25	25	25	24.8
12	افغانستان	151	24	16	19	16	16	18.2

نمودار ۵: شاخص ادراک فساد، امتیاز و رتبه ۲۰۲۲ (corruption perceptions index reported by transparency international)

با مراجعه به نمودار ۶ می‌توان مشاهده کرد که در سال ۲۰۲۲ دو کشور بلاروس و پاکستان عملکرد ضعیف‌تری را نسبت به ۵ سال گذشته از خود نشان داده و سه کشور چین، افغانستان و تاجیکستان در حوزه شاخص ادراک فساد عملکرد بهتری را نسبت به ۵ سال اخیر از خود نشان داده‌اند.

نمودار ۶: مقایسه میانگین ۵ سال اخیر و ۲۰۲۲ (corruption perceptions index reported by transparency international)

وجود فساد حتی به میزان اندک، شکاف میان مسئولان و اقشار مختلف مردمی یا به عبارتی تضعیف سرمایه اجتماعی را موجب می‌شود و به استناد بسیاری کارشناسان، تهدیدی اساسی برای موجودیت کشور به شمار می‌آید؛ از سوی دیگر نرخ شاخص فساد، یکی از عوامل مهم زمینه‌ساز در شکل‌گیری نگرش کلی جهانیان از فضای کشورها است که در راستای توسعه‌های همکاری‌های بین‌المللی چه در قالب سازمان‌های همکاری شانگهای و یا دیگر توافق‌نامه‌ها لزوم دقت به بهبود آن احساس می‌شود.

انجام کسب و کار

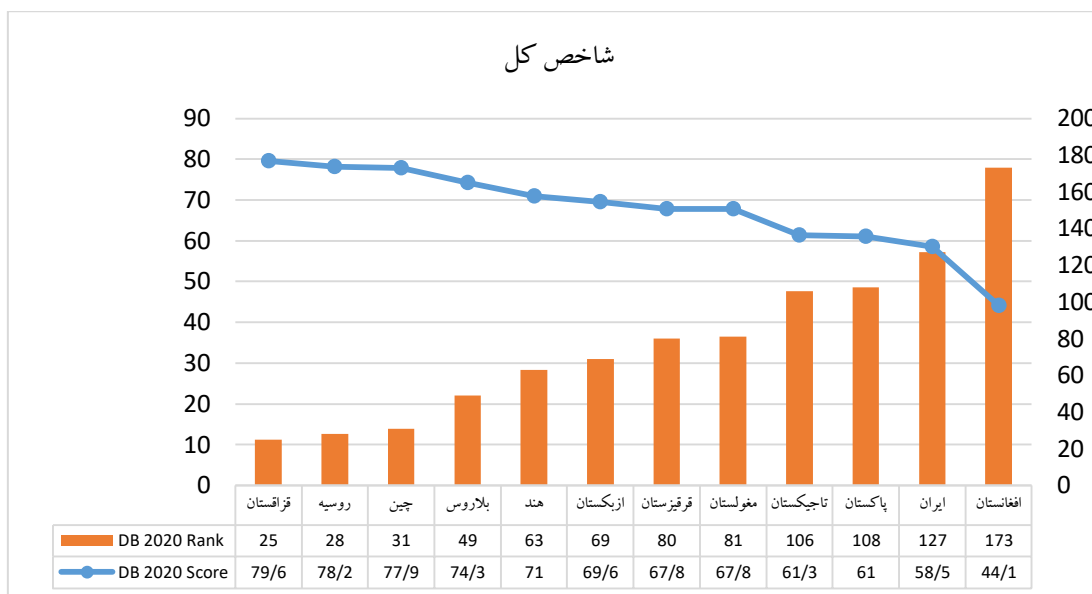
گزارش سالانه "انجام کسب و کار"^۱ که از سال ۲۰۰۵ توسط بانک جهانی منتشر می‌شود، میزان سهولت محیط حقوقی و اداری کسب و کار در طول چرخه عمر بنگاه‌های کوچک و متوسط در قالب ۱۰ شاخص (شروع یک کسب و کار، اخذ مجوز ساخت و ساز، دسترسی برق، ثبت مالکیت، اخذ اعتبار، حمایت از سهام‌داران خرد، پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی، اجرای قراردادها و حل و فصل ورشکستگی) و در ۱۹۰ کشور اندازه‌گیری می‌کند و نتایج را سالانه و به صورت رتبه‌بندی و امتیاز اعلام می‌شود. داده‌های این گزارش از طریق پرسش‌نامه و نظرسنجی از نمونه محدودی از فعالان بخش خصوصی در هر کشور گردآوری می‌شود (احمدیان ۱۳۹۸).

¹ Doing Business

تغییرات رتبه هر کشور در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی می‌تواند ناشی از چهار عامل باشد:

1. تغییر روش شناسی بانک جهانی در محاسبه شاخص
2. انجام اصلاحات واقعی توسط دولت
3. اعمال بازنگری در داده‌های اشتباه سال‌های گذشته
4. تغییر وضعیت سایر کشورها (احمدیان، ۱۳۹۸)

شاخص کل

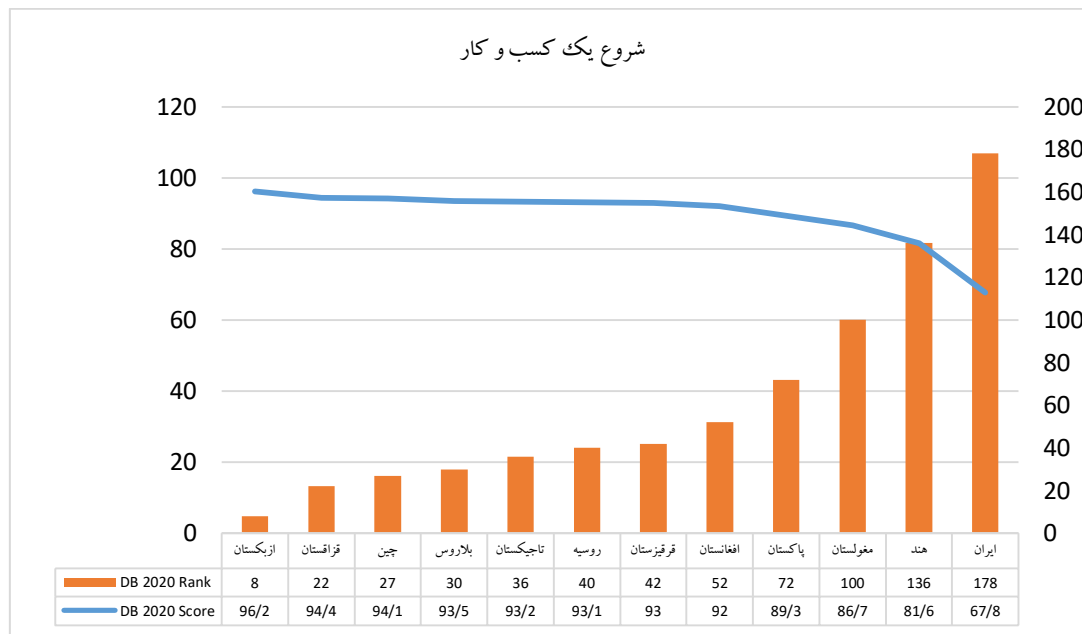

نمودار ۷: شاخص کل (Doing Business 2022)

شاخص شروع کسب و کار

شاخص شروع کسب و کار شامل کلیه فرایندهایی است که لازم است به لحاظ زمانی و هزینه‌ای طی شود تا کارفرما به طور رسمی کار خود را آغاز کند. زمان، هزینه، تعداد مراحل و حداقل سرمایه مورد نیاز ۴ معیاری هستند که بانک جهانی در بررسی شاخص شروع کسب و کار به مطالعه آن‌ها می‌پردازد (مرادی، ۱۴۰۰).

در بررسی این شاخص ایران با رتبه ۱۷۸ در رتبه دوازدهم کشورهای عضو سازمان شنگهای می‌باشد که می‌توان علت آن را تعداد مراحل شروع کسب و کار در ایران که حدود ۱۵ روز است، دانست. در حالی که در کشور نوزلند که در این شاخص پیشرو است، طی نیم روز و در قالب یک مرحله اینترنتی کل فرایند شروع کسب و کار انجام می‌شود (Transparency International, 2023). ساده‌سازی تشریفات مربوط به ثبت نام و پیش ثبت نام باهدف تسهیل شروع کسب و کار، بهبود رویه‌های آنلاین، کاهش الزام حداقل سرمایه پرداختی مورد نیاز و تقویت پنجره‌های واحد از جمله اقدامات مثبتی است که بر اساس این گزارش برخی کشورها به کار گرفته و توانسته‌اند در شاخص سهولت کسب و کار، امتیاز مطلوبی به دست آورند. در این شاخص سه کشور ازبکستان، قزاقستان و چین در رتبه ۱ تا ۳ کشورهای عضو سازمان شنگهای قرار گرفته‌اند.

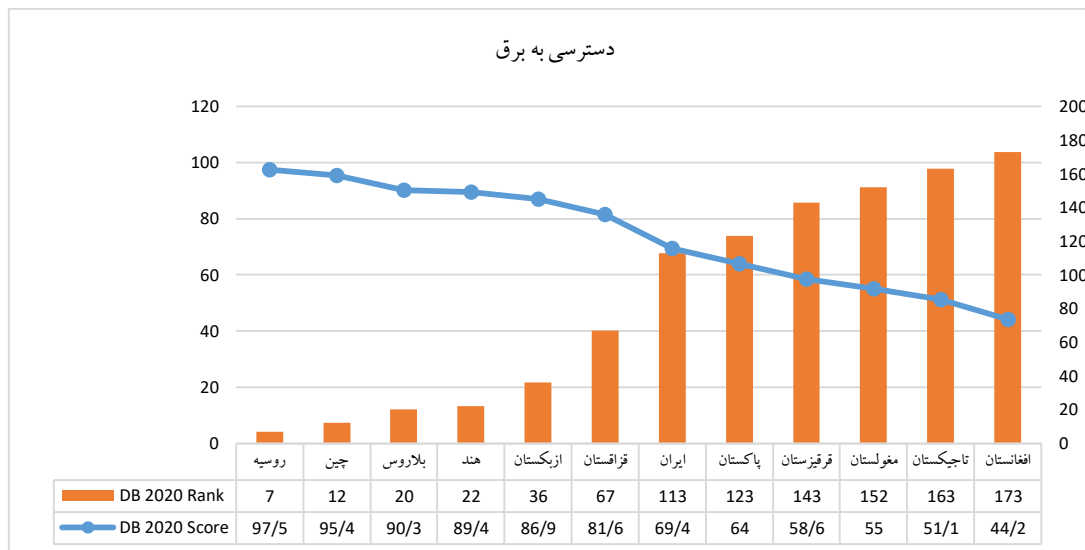

نمودار ۸: شروع یک کسب و کار (Doing Business ۲۰۲۲)

شاخص دسترسی به برق

قطع برق مانع مهمی برای انجام تجارت در اقتصادهای سراسر جهان است. تأمین غیرقابل اطمینان برق منجر به فاسدشدن کالاهای فاسدشدنی، آسیب به تجهیزات حساس و کاهش بهره‌وری می‌شود. شرکت‌ها با خرید ژنراتورها و سایر تجهیزات گران‌قیمت برای محافظت از موجودی و ماشین‌آلات حساس سازگار می‌شوند. بنا بر گزارش مرکز ملی مطالعات پایش و بهبود کسب و کار تعداد مراحل دسترسی به برق در ایران ۶ مرحله، مدت‌زمان ۷۷ روز عنوان شده است. این در حالی است که مقایسه مولفه‌های نماگر دسترسی به برق سال ۲۰۲۰ میلادی ایران با کشورهای عضو سازمان همکاری نشان می‌دهد که بهترین عملکرد در تعداد مراحل سه مرحله، مدت‌زمان ۱۸ روز و هزینه سفر است.

روسیه، چین و بلاروس سه کشوری هستند که بهترین و افغانستان، تاجیکستان، مغولستان ضعیف‌ترین عملکرد را در این شاخص دارند. روسیه با تعیین مدت‌زمان مشخص برای دسترسی به برق و تعیین واحدهای اداری مستقل توانست این شاخص را بهبود ببخشد و همچنین چین فرایند دسترسی به برق را آسان نمود و تعرفه‌های مصرف را شفاف کرد، پاکستان با کسب رتبه ۱۲۳ جهان و ۸ سازمان شانگهای با ایجاد یک سامانه آنلاین سرعت دسترسی به برق را افزایش داد و همچنین تعرفه‌های مصرف برق را شفاف‌سازی کرد.

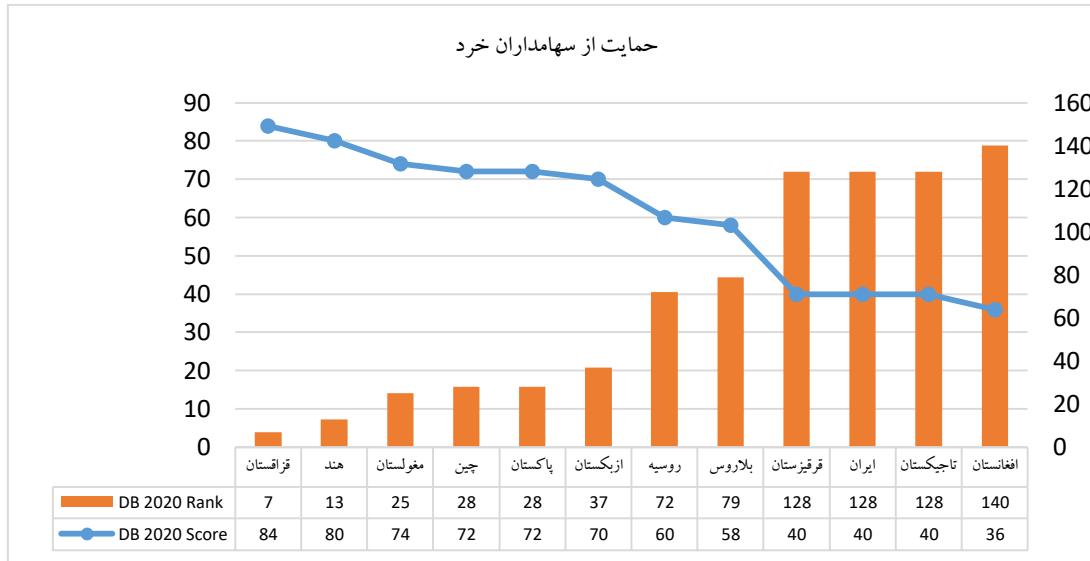
نمودار ۹: دسترسی به برق (Doing Business 2020)

شاخص حمایت از سهامداران خرد

شاخص "بررسی وضعیت حاکمیت شرکتی" در کشورهای مختلف با تأکید بر حمایت از سهامداران خرد است. بر پایه این شاخص، کشورهای مختلف بر اساس میزان حمایت قانونی شان از حقوق مالکیتی سهامداران خرد، ارزیابی و رتبه‌بندی می‌گردند. حمایت از سهامداران از طریق تأثیر بر بازارهای مالی، بخش واقعی اقتصاد را متأثر می‌کند. توسعه بازارهای مالی می‌تواند از سه طریق به تسریع رشد اقتصادی کمک کند. نخست اینکه پس‌انداز را افزایش می‌دهد. دوم اینکه توسعه بازارهای مالی، پس‌اندازها را به سمت سرمایه‌گذاری واقعی هدایت کرده و از این طریق باعث افزایش انباشت سرمایه می‌شود. سوم اینکه، به دلیل کنترل تصمیمات سرمایه‌گذاری کارآفرینان توسط متخصصان مالی در بازارهای مالی، توسعه این بازارها سبب جریان سرمایه‌ها به بخش‌های مولدتر شده و تخصیص منابع بهبود می‌یابد. در نتیجه فعالیت‌های ذکر شده که در بازار مالی اتفاق می‌افتد و رشد اقتصادی افزایش خواهد یافت (حسینی و سهرابی ۲۰۱۷).

بلاروس با انجام یک اقدام منفی و افزایش مدت زمان افشای معاملات شرکت‌های سهام عام در رتبه ۷۹ و هشتم سازمان شانگهای قرار گرفت. چین با شفاف‌سازی ساختار مالکیت شرکت‌ها اقدام مثبتی را برای تقویت این شاخص انجام داد و در گزارش ۲۰۲۰، بیست و هشتمین کشور در این شاخص شده است.

ازبکستان حمایت از سرمایه‌گذاران و سهامداران خرد را با افزایش حقوق سهامداران و نقش آنها در تصمیم‌گیری‌های اصلی شرکت، شفاف‌سازی ساختارهای مالکیت و کنترل، و نیاز به شفافیت بیشتر شرکتی تقویت کرد.

نمودار ۱۰: حمایت از سهامداران خرد (Doing Business 2020)

شاخص حل و فصل ورشکستگی

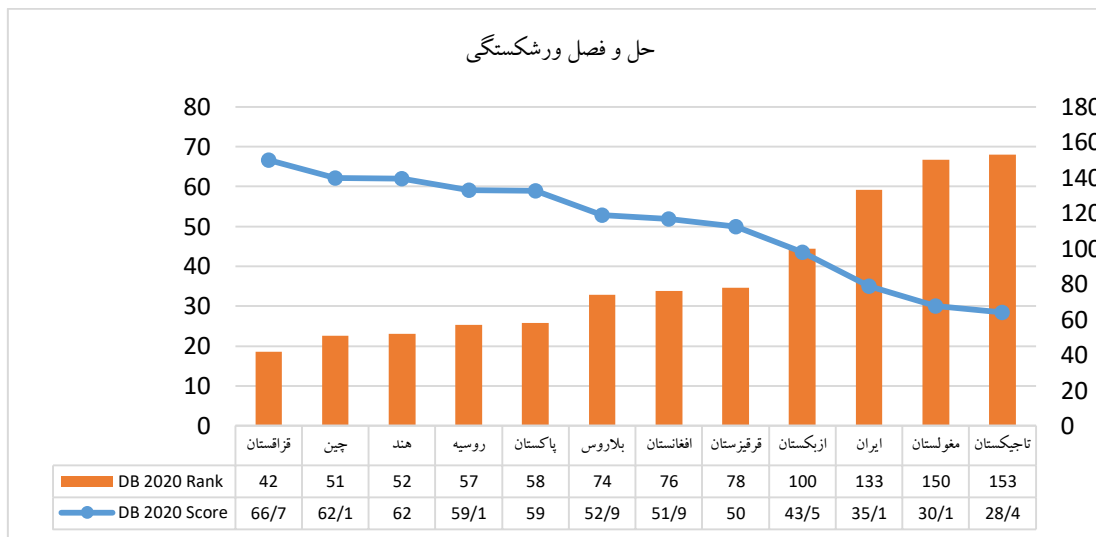
ورشکستگی کسب و کارها به دلایل مختلفی اتفاق می‌افتد، از جمله بحران‌های مالی و اقتصادی، بی‌ثباتی‌های سیاسی و اقتصادی مثل تحریم‌ها و جنگ، سوءمدیریت عمدی و غیرعمدی کسب و کارها، کلاهبرداری از بستانکاران و ظهور نوآوری‌ها و تکنولوژی‌های جدید؛ بنابراین، ورشکستگی در ذات یک اقتصاد کارا و پویا وجود دارد و در نتیجه یک نظام اقتصادی همان‌طور که برای ورود کم‌هزینه کسب و کارها به بازار و رشد آنها برنامه دارد، باید برای خروج (کم‌هزینه) کسب و کارها نیز برنامه داشته باشد. شواهد نشان می‌دهد که قواعد ورشکستگی با سایر زیرنظام‌های مالی و اقتصادی رابطه بسیار نزدیکی دارد، از جمله با نظام تأمین مالی (بانک، اوراق، سهام، و...)، با زنجیره تأمین، با بهره‌وری و رشد و به‌ویژه افزایش ریسک سرمایه‌گذاری داخلی و به‌ویژه سرمایه خارجی (چشمی، ۲۰۱۸).

در گزارش انجام کسب و کار برای شاخص حل و فصل ورشکستگی سه زیر مؤلفه مطرح شده است.

- مدت‌زمان موردنیاز برای تصفیه مطالبات بر حسب سال
- هزینه‌های لازم برای ختم ورشکستگی و اتمام عملیات تصفیه
- نرخ بازستانی (درصدی از مطالبات که به‌وسیله طلبکاران ورشکسته قابل وصل است)^۱.

گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس "راهکارهای بهبود رتبه ایران در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی (۹). نماگر حل و فصل ورشکستگی" 1-1-1-1-1

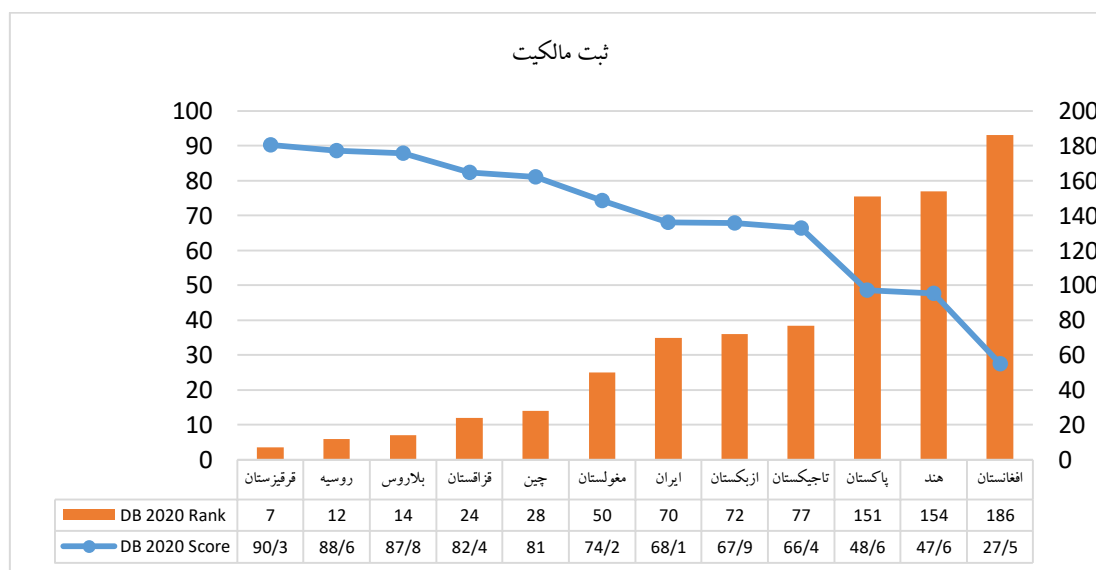

نمودار ۱۱: حل و فصل ورشکستگی (Doing Business 2020)

شاخص ثبت مالکیت

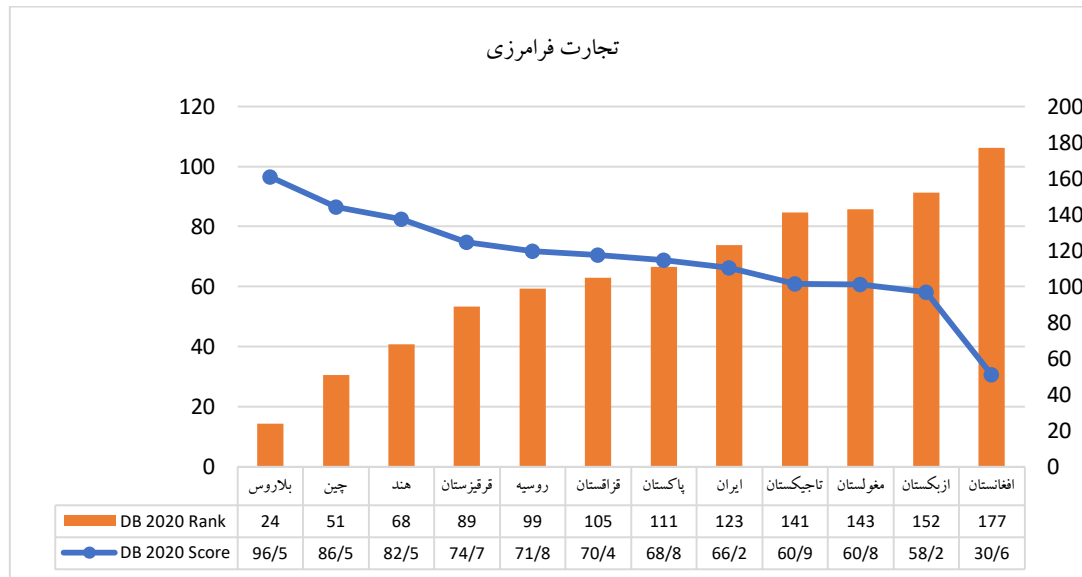
نماگر ثبت مالکیت، تعداد مراحل، زمان و هزینه‌های مربوط به ثبت مالکیت املاک و شاخص کیفیت مدیریت زمین مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. قرقیزستان، روسیه و بلاروس بهترین عملکرد را در این شاخص دارند. پاکستان با شفافیت در سیستم ثبت زمین و تسریع در فرایند ثبت در سال ۲۰۲۰ این شاخص را بهبود بخشید و ۴۸٫۶ امتیاز کسب کرد. قزاقستان با کاهش هزینه‌های ثبت، ثبت ملک را ارزان‌تر کرد. ولی در مقابل با درخواست مدرک اضافی مبنی بر پرداخت عوارض دولتی، انتقال دارایی را دشوارتر کرد و در رتبه ۲۴ قرار گرفت. به نظر می‌رسد یکی از راهکارهای مهم در این راستا، دیجیتالی کردن ثبت مالکیت است.

نمودار ۱۲: ثبت مالکیت (Doing Business ۲۰۲۲)

شاخص تجارت فرامرزی

شاخص تجارت فرامرزی، یکی از شاخص‌های بانک جهانی در بررسی فضای کسب و کار است که در بهبود محیط کسب و کار هر کشور تأثیر به‌سزایی دارد. در تجارت فرامرزی زمان و هزینه مربوط به فرایند لجستیک صادرات و واردات کالا در نظر گرفته می‌شود؛ بنابراین، مفروضات کلی محاسبه شاخص تجارت فرامرزی بر اساس دو مؤلفه «زمان» و «هزینه» در دو مرحله اندازه‌گیری و گزارش می‌شود (رضائی، ۱۴۰۰).

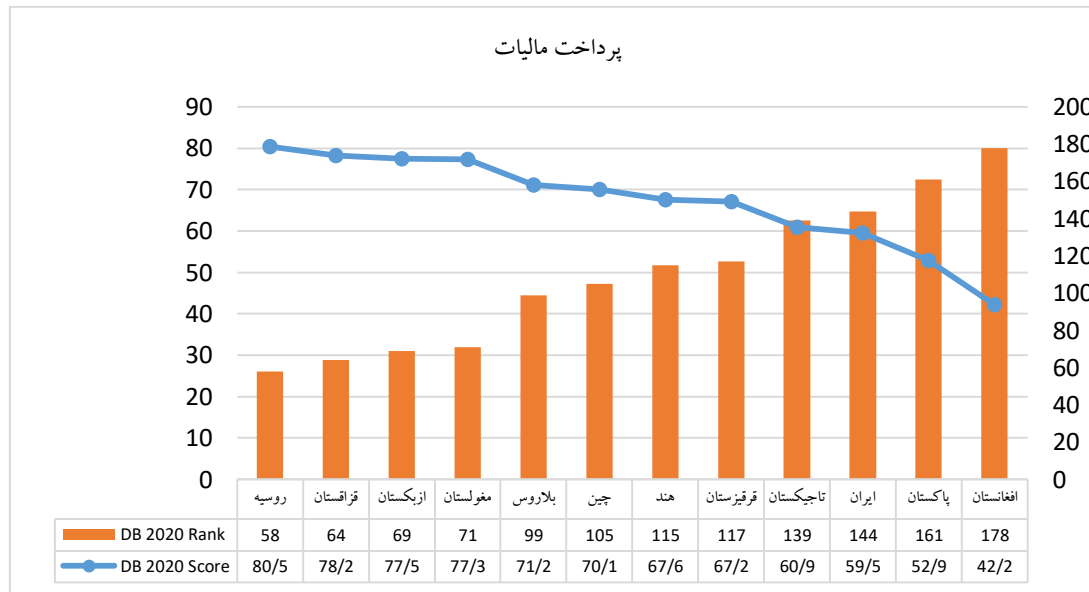

نمودار ۱۳: تجارت فرامرزی (۲۰۲۲ Doing Business)

شاخص پرداخت مالیات

کلیه مالیات‌ها و هزینه‌های اداری که شرکت در یک سال پرداخت می‌کند را مدنظر قرار می‌دهد که از جمله آن مالیات‌برد درآمد یا سود شرکت، دفعات پرداخت زمان پرداخت و... را شامل می‌شود (بیابانی و پهلوان زاده، ۲۰۲۰).

در این شاخص سه کشور روسیه، قزاقستان و ازبکستان بهترین عملکرد و افغانستان، پاکستان و ایران ضعیف‌ترین عملکرد را نشان داده‌اند. روسیه با کاهش دوره بررسی درخواست مالیات‌دهندگان برای بازپرداخت نقدی مالیات بر ارزش افزوده و با تقویت پلتفرم‌های مورد استفاده برای تهیه مالیات و حقوق و دستمزد، پرداخت مالیات را آسان‌تر کرد. ازبکستان با ادغام مالیات زیرساخت با مالیات‌برد درآمد شرکت‌ها، پرداخت مالیات را آسان‌تر کرد. پاکستان با معرفی درگاه پرداخت آنلاین برای مالیات بر ارزش افزوده و مالیات‌برد درآمد شرکتی، پرداخت مالیات را آسان‌تر کرد و با کاهش نرخ مالیات‌برد درآمد شرکت‌ها اقدام مثبتی را برای بهبود این شاخص انجام داد. چین با اعمال نرخ ترجیحی مالیات‌برد درآمد شرکتی برای شرکت‌های کوچک، کاهش نرخ مالیات بر ارزش افزوده برای صنایع خاص، و تقویت سیستم بایگانی و پرداخت الکترونیکی، پرداخت مالیات را آسان‌تر کرد.

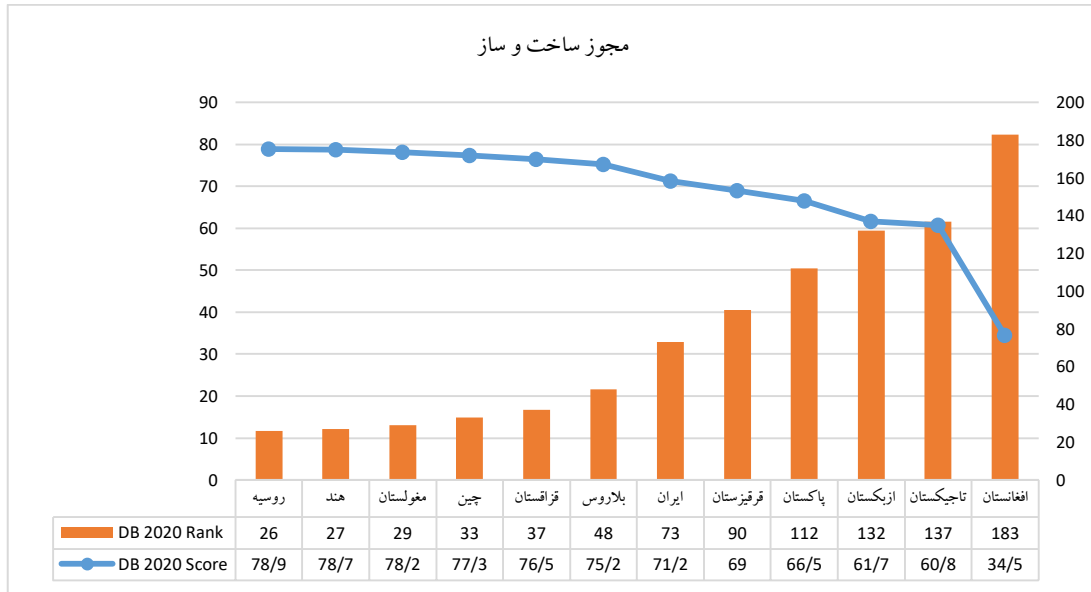

نمودار ۱۴: پرداخت مالیات (Doing Business ۲۰۲۲)

شاخص مجوز ساخت و ساز

این شاخص به بررسی مدت زمان، تعداد مراحل و هزینه صرف شده برای اخذ مجوز ساخت و ساز و پایان کار مطابق به معیارها و استانداردهای هر کشور می‌پردازد. در بررسی اقدامات کشورها برای بهبود این شاخص متوجه می‌شویم با اینکه پاکستان با ساده‌سازی فرایند تصویب، اخذ مجوز ساخت و ساز را آسان‌تر و سریع‌تر کرد و همچنین ساخت و ساز را با اطمینان از اینکه بازرسی‌های کیفیت ساختمان به طور منظم انجام می‌شود، ایمن‌تر کرد؛ ولی با امتیاز ۶۶٫۵ رتبه ۱۱۲ را به دست آورد. در مقابل قزاقستان با ساده کردن ارزیابی کارشناسی پروژه ساخت و ساز و با بهبود فرایند به دست آوردن یک اتصال آب جدید، رسیدگی به مجوزهای ساخت و ساز را آسان‌تر کرد و توانست رتبه بهتری را نسبت به پاکستان به دست بیاورد.

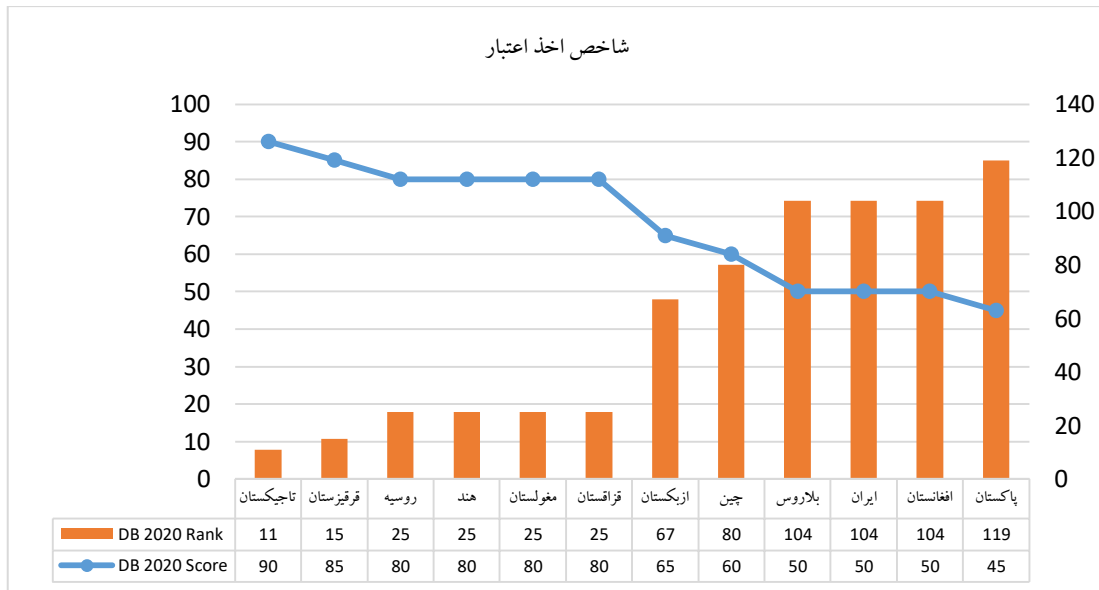
هند نیز فرایند را ساده کرد، زمان و هزینه دریافت مجوزهای ساخت و ساز را کاهش داد و با تقویت الزامات گواهینامه حرفه‌ای، کنترل کیفیت ساختمان را بهبود بخشید و با امتیاز ۷۸٫۷ در رتبه ۲۷ جهان قرار گرفت. چین نیز با ساده‌سازی الزامات پروژه‌های ساخت و ساز کم‌خطر و با کاهش زمان دریافت انشعابات آب و فاضلاب، اخذ مجوزهای ساختمانی را آسان‌تر کرد و در خصوص افزایش ایمنی نیز با تحمیل الزامات صلاحیت سخت‌گیرانه‌تر برای متخصصان مسئول بازرسی‌های فنی و تأیید نقشه‌های معماری و نظارت بر کیفیت ساختمان، ساخت و سازها را ایمن‌تر کرد و در رتبه ۳۳ قرار گرفت.

نمودار ۱۵: مجوز ساخت و ساز (Doing Business ۲۰۲۲)

شاخص اخذ اعتبار

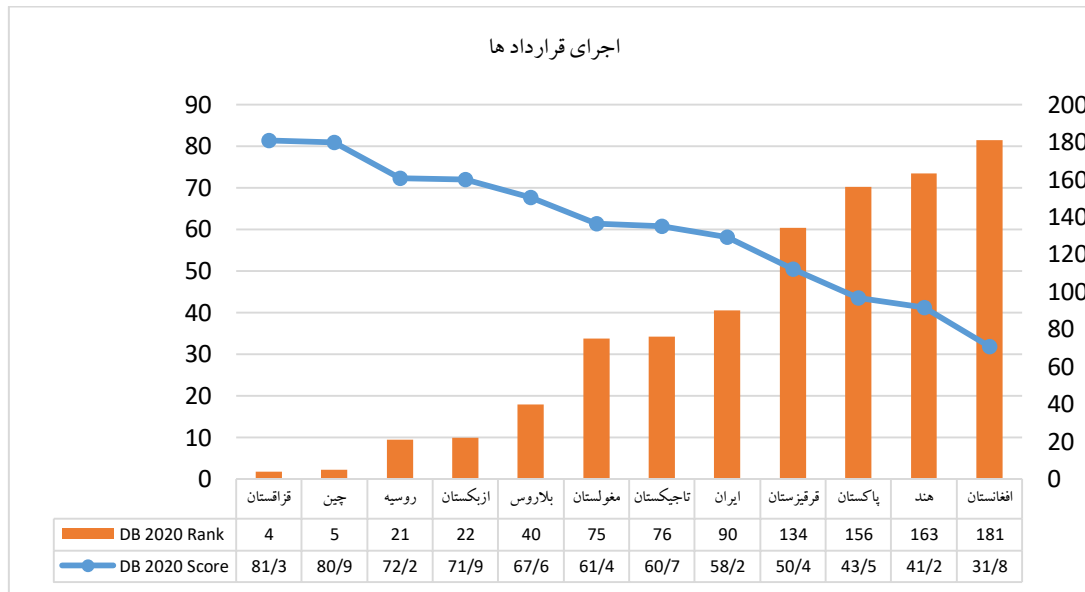
این شاخص در برگیرنده‌ی قدرت قانون، میزان توانمندی و امکان سنجش و دقت اطلاعات اعتباری و میزان پوشش اطلاعات مالی افراد حقیقی و حقوقی می‌باشد (غلامی، ۱۴۰۰). تاجیکستان با راه‌اندازی یک دفتر ثبت وثیقه یکپارچه، مدرن و مبتنی بر اعلامیه، دسترسی به اعتبار را تقویت کرد و در رتبه ۱۱ جهان ایستاد و در مقابل پاکستان، افغانستان و ایران ضعیف‌ترین عملکرد را در این شاخص داشتند.

نمودار ۱۶: شاخص اخذ اعتبار (Doing Business ۲۰۲۲)

شاخص اجرای قراردادها

شامل مدت زمان تشکیل پرونده و ابلاغ نتایج دادرسی و هزینه‌های مرتبط با آن می‌باشد که قزاقستان، چین و روسیه عملکرد بهتری در این شاخص دارند. یکی از اقدامات قابل توجه که منجر به بهبود عملکرد شد مربوط به کشور ازبکستان است که اجرای قراردادها را با تصویب قانون تلفیقی در مورد میانجیگری داوطلبانه، ایجاد انگیزه‌های مالی برای طرفین جهت تلاش برای میانجیگری، و انتشار گزارش‌های سنجش عملکرد در دادگاه‌های محلی آسان‌تر کرد.

نمودار ۱۷: اجرای قراردادها (Doing Business ۲۰۲۲)

نتیجه‌گیری

عضویت ایران در این پیمان سبب می‌شود که روابط دو جانبه کشور با تک‌تک اعضا بهبود یابد و ایران از ظرفیت‌های اقتصادی جدید بهره‌مند شود؛ از سوی دیگر به دلیل عدم عضویت غربی‌ها در این سازمان، ظرفیت‌های قابل توجهی برای ایران ایجاد خواهد شد و کشور قادر خواهد بود بدون امتیازدهی به غرب، در مسیر خنثی‌سازی شرایط تحریمی قدم بردارد.

باتوجه به اینکه این سازمان در شرایط کنونی «بزرگ‌ترین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان انرژی دنیا»، «دربردارنده حدود نیمی از جمعیت جهان»، «وجود ۴ قدرت اتمی دنیا یعنی چین، روسیه، هند و پاکستان»، «وجود ۲ عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد»، می‌تواند فرصت‌هایی نظیر «امکان تجارت مستقیم و پایدار با کشورهای عضو»، «ایجاد اعتماد همه اعضا جهت تعامل همه‌جانبه»، «تقویت اثرگذاری در بازار بین‌المللی نفت و گاز»، «کاهش هزینه حمل‌ونقل در صادرات و واردات»، «سرعت‌بخشیدن به روند حذف دلار از معاملات»، «مشارکت سازنده در حل و فصل مناقشات منطقه‌ای»، «افزایش همکاری در زمینه‌های مختلف از قبیل انرژی و تورسیم»، «برقراری امکان مشارکت گسترده در ساختارهای سیاسی نظامی و امنیتی»، «فرصت مشارکت در طرح بزرگ بین‌قاره‌ای احیای جاده ابریشم چین» و «زمینه‌های مشترک در ابعاد فرهنگی و تاریخ امکان تعاملات فراوان با اعضا خواهد داشت» را فراهم آورد.

البته نباید از عضویت ایران در پیمان‌های شانگهای انتظار خارق‌العاده‌ای داشت، زیرا با بررسی شاخص‌های ارائه شده می‌توان متوجه شد که شرط استفاده از این ظرفیت آن است که اقتصاد ایران در زمینه سرمایه‌گذاری و تولید، رونق و پویایی خود را بازیابد که بتواند در

روابط بازرگانی و اقتصادی حرف‌های بیشتری برای گفتن داشته باشد ایران در صورتی می‌تواند از ظرفیت این سازمان بهره‌بردار که اولاً اقتصاد خود را سازمان دهد و در شاخص‌های ادراک فساد و انجام و کسب و کار و سرمایه‌گذاری وضعیت خود را بهبود ببخشد. همچنین در مرحله بعد بر اساس نیاز سرمایه‌ای و تکنولوژیکی خود قراردادهای دوجانبه مثل سند راهبردی و همکاری ۲۵ ساله با چین و چندجانبه با کشورهای عضو سازمان منعقد و نهایتاً در چارچوب برد - برد اقتصادی و تجاری با سازمان همکاری کند. در انتها باید گفت هرچند عضویت صرف ایران در پیمان‌های شانگهای نتایج شگرفی برای کشور نخواهد داشت؛ اما تداوم این مسیر و انعقاد توافق‌نامه‌های دوجانبه در حوزه‌های مختلف با تک تک کشورهای عضو، اتفاقات مثبتی را در عرصه اقتصاد ایران رقم خواهد زد.

منابع

- احمدیان، مریم. ۱۳۹۸. وضعیت ایران در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی سال ۲۰۲۰. ۱۶۷۰۰.
- اندیشکده شفافیت برای ایران. ۱۳۹۹. شاخص ادراک از فساد. (CPI)
- بیابانی، الهام و پهلوان زاده، فرهاد. ۲۰۲۰. "آسیب‌شناسی جایگاه ایران در رتبه‌بندی جهانی شاخص انجام کسب و کار در راستای سیاست‌های کلی نظام." سیاست‌های راهبردی و کلان ۷(۲۸): ۶۱۲-۲۹. doi: ۱۰.۲۵۹۸. ۴,۵/JMSP.
- پاکزاد، فاطمه. ۱۳۹۶. "بررسی عوامل همگرایی و واگرایی روابط هند و چین در جنوب آسیا (۲۰۰۱-۲۰۱۵)." کارشناسی ارشد، گیلان.
- پور سید، سید بهزاد و حسینی، سید محمدرضا و سهرابی، لیلا. ۲۰۱۷. "راهکارهای بهبود نظام حاکمیت شرکتی ایران، با تأکید بر شاخص حمایت از سهام‌داران خرد بانک جهانی." پژوهش‌نامه بازرگانی ۲۱(۸۱): ۵۷-۹۶.
- جعفری، محمد. ۱۳۹۹. "موفقه‌های مؤثر بر انعقاد پیمان‌های پولی دوجانبه ایران با کشورهای طرف تجارت." کارشناسی ارشد، شهید بهشتی.
- چشمی، علی. ۲۰۱۸. "راهکارهای بهبود نماگر حل و فصل ورشکستگی در ایران." در پنجمین همایش ملی توسعه پایدار با رویکرد بهبود محیط کسب و کار.
- چلنگر، عارفه. ۱۴۰۰. "نگاهی به فرصت‌های اقتصادی کشورهای عضو شانگهای برای ایران."
- حاجی‌پور، بهمن، و فرج‌الله رحیمی. ۲۰۱۵. "تأثیر جهت‌گیری راهبردی و قابلیت‌های بازاریابی بر عملکرد صادراتی." چشم‌انداز مدیریت بازرگانی ۱۴(۲۳): ۸۷-۱۰۵.
- رسولی نژاد، احسان، و پریسا صبری. ۲۰۲۰. "ارزیابی و بررسی مسئله چندجانبه‌گرایی روابط تجاری ایران با استفاده از روش تاپسیس." بررسی مسائل اقتصاد ایران ۷(شماره ۱ (شماره پیاپی: ۱۳): ۹۳-۱۱۶. doi: ۱۰.۴۶۵. ۰۴۶۵/ce. ۵۸۷۰/۲۰.
- رضائی، جواد. ۱۴۰۰. "تأثیر تسهیل تجاری بر تجارت صنعتی کشورهای در حال توسعه." دکتری تخصصی، علامه طباطبائی.
- سرمست، حمیدرضا. ۱۳۹۸. "ارائه الگوی منطقه‌گرایی ایران و آسیای مرکزی." دکتری تخصصی، آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- سید اصغر کیوان حسینی. ۱۳۷۸. "نظریه رژیم‌های بین‌المللی امنیتی." اطلاعات سیاسی - اقتصادی
- شاه سنایی، حسن. ۱۳۹۰. "بررسی همگرایی اقتصادی و هم‌زمانی چرخه‌های تجاری در گروه شانگهای." کارشناسی ارشد، شهید باهنر کرمان.
- شریعتی نیا، محسن. ۱۴۰۱. "عضویت دائم ایران در سازمان همکاری شانگهای: پیامدهای امنیتی و اقتصادی." فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی.

- عبدالکریمی، عاطفه. ۱۳۹۸. "بررسی تأثیر شاخص‌های تجارت الکترونیک بر درجه‌ی همگرایی اقتصادی ایران و گروه‌های شانه‌های". کارشناسی ارشد، شهید باهنر کرمان.
- غلامی، یونس. ۱۴۰۰. "بررسی تأثیر گمرک الکترونیک بر بهبود فضای کسب‌وکار در صنایع غذایی شهرستان تبریز". کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزش عالی چرخ نیلوفری آذربایجان.
- قوام، سید عبدالعلی. ۱۳۹۱. اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل. ج ۱. سمت.
- کریمی‌پور، یدالله و ربیعی، حسین و یعقوبی، سید محمد. ۲۰۱۹. "بررسی زمینه‌های همگرایی و واگرایی ایران و عربستان در چارچوب جغرافیای صلح". فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی ۱۱(۴):۳۲۴-۳۰۷.
- مرادی، حدیث. ۱۴۰۰. "رانت و توسعه سیاسی در ایران پس از انقلاب اسلامی". دکتری تخصصی، رازی.
- شاخص ادراک فساد: چیستی، چرایی و تحلیل. ۱۳۹۹. ۳۲.
- نیکو مرام، هاشم و عبدالوند، محمدعلی. ۱۳۹۰. بازاریابی بین‌المللی. ج ۱. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.